

Hukuk Eğitimi ve Pratiğinin Cezalandırıcı Tutumda Rolü

The Role of Legal Education and Practice in Punitive Attitude

^{ID} Damla ZAIMOĞLU^a, ^{ID} Yusuf Tunç DEMİRCAN^a

^aİstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler ABD, İstanbul, TÜRKİYE

Zaimoğlu D. Hukuk Eğitiminin Cezalandırıcı Tutumda Rolü: İstanbul Örneği. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. 2019 (Tez No: 611535).

ÖZET Amaç: Bu araştırmanın amacı, farklı evrelerdeki hukuk öğrencileri ve avukatların cezalandırıcı tutumlarının karşılaştırılması, hukuk eğitimi ve pratiğinin cezalandırıcı tutumda rolünün olup olmadığının incelenmesidir. **Gereç ve Yöntemler:** Araştırma, 2019 yılında İstanbul'da hukuk fakültesi 1. ve 4. sınıf öğrencileri ile en az 5 yıllık mesleki deneyimi bulunan avukatlardan oluşan, toplam 412 katılımcıyı kapsayan bir anket çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında "sosyodemografik bilgi formu", "avukatlara yönelik bilgi formu" ve "cezalandırıcı tutum ölçeği" kullanılmıştır. Anket sonucu elde edilen veriler SPSS (V-18) kullanılarak analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Araştırmanın bazı önemli sonuçlarına göre cinsiyetin cezalandırıcı tutumda rolü olduğu, 1. sınıf öğrencilerinin, 4. sınıf öğrencilerine oranla daha cezalandırıcı bir tutum sergiledikleri, avukatların tutumlarında yaşın etkili olabileceği, 1. sınıf öğrencilerine oranla daha az cezalandırıcı olmakla birlikte, 4. sınıf öğrencilerine oranla daha cezalandırıcı oldukları ortaya çıkmıştır. **Sonuç:** İnsan hak ve özgürlüklerine en fazla müdahale edilen ceza hukuku alanında bu müdahalenin, evrensel hukuk normlarına göre oluşturulabilmesi için hukuk eğitiminin önemli ve gerekli olduğu kısmen de olsa ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cezalandırıcı tutum; hukuk eğitimi; hukuk pratiği

ABSTRACT Objective: The aim of this study is to compare the punitive attitudes of law students at different stages and lawyers, and to examine whether legal education and practice has a role in the punitive attitude. **Material and Methods:** A survey has been conducted to 412 participants, who are first-year law students, fourth-year law students and working as lawyer with at least five years experience. Data was collected by means of a sociodemographic questionnaire, a profession questionnaire for lawyers, and a punitiveness scale. Gained data has been analyzed statistically by using SPSS (V-18). **Results:** According to some important results of the research; it has been revealed that gender has a role in punitive attitude, first-year law students have a more punitive attitude compared to fourth-year law students, age can be effective in the attitudes of lawyers, they are less punitive than first-year law students, but more punitive than fourth-year law students. **Conclusion:** In the field of criminal law, where human rights and freedoms are most interfered, it has been demonstrated that legal education is important and necessary in order to create this intervention in accordance with universal legal norms.

Keywords: Punitive attitude; law education; law practice

Kanunların, suç saydığı eylemlere uygulanacak cezaların belirlenmesinde 1'den fazla faktör bulunmaktadır. Hiç kuşkusuz bu faktörlerden biri, toplumsal dinamikler ve toplumun suça karşı verdiği tepkilerdir. Bazı eylemler, bir ülkede suç sayılıyorken, diğer bir ülkede suç olarak kabul edilmemesinin belki de en temel nedeni bu toplumsal dinamiklerdir. Özellikle toplum nezdinde infial yaratan suçlar söz konusu olduğunda, bu suçların cezalarının artırılması ve şiddetlenmesi gündeme gelmektedir.

Söz konusu toplumsal tepkilerden yasama organının da etkilenmemesi olanaklı değildir. Ancak ceza politikalarının ve yasal düzenlemelerin, sadece kamuoyunun verdiği anlık tepkilere göre belirlenmesi, aşırı ve geri dönüşü olmayan sonuçların ortaya çıkmasına, böylece cezaların orantısız şekilde belirlenmesine sebep olabilir. Bu gibi risklerin önüne geçmede, hukuk eğitimi almış kişilerin rolü büyük önem taşımaktadır. Zira hukuk eğitimi, bireyleri evrensel hukuk prensipleriyle donatmak suretiyle onla-

Correspondence: Damla ZAIMOĞLU

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler ABD, İstanbul, TÜRKİYE/TURKEY

E-mail: av.damlazaimoglu@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine and Forensic Sciences.

Received: 25 May 2020

Received in revised form: 30 Oct 2020

Accepted: 04 Nov 2020

Available online: 31 Dec 2020

2619-9459 / Copyright © 2021 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

rın sadece vatandaştan farklı değerlendirmelerde bulunmasına yol açar ki zaten istenen de budur. Diğer yandan, cezalandırma kavramı ve cezalandırıcı tutumuna etki eden faktörlerin anlaşılmasını sağlayıcı araştırmalar, yasama görevini yürütenlere cezaların belirlenmesinde ışık tutacaktır.

Cezalandırma, TDK'de "cezalandırmak işi" olarak tanımlanmaktadır. Cezalandırmak kavramına bakıldığında ise "bir kimseye veya varlığa ceza vermek" olarak tanımlandığı görülmektedir. Burada kullanılan ceza kelimesi hukuki olarak tanımlanmamakta, her türlü cezayı kapsamaktadır. Örneğin öğretmenin, öğrencisine verdiği ceza. Çalışmada cezalandırma kavramı, hukuki yaptırım kapsamında ele alınmaktadır. Ülkemizde, cezai yaptırımlar kanun yoluyla düzenlenmektedir. Ancak bu yaptırımlar, hem dünyada hem de ülkemizde toplum nazarında kimi zaman işlenen suça oranla yetersiz bulunmakta, cezaların artırılması istemi sıklıkla talep edilmektedir. Toplumun bu tutumu, araştırmacıların dikkatini çekmiştir ve özellikle son yıllarda cezalandırmaya yönelik bu tutumun sebepleri önemli bir inceleme konusu hâline gelmiştir. Ülkemizde ise henüz bu alanda yeterli akademik çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışma ile hem toplumun cezalandırmaya ilişkin tutumunun incelenmesi hem de Anglo-Sakson literatüründe "punitive attitudes" olarak yer alan "cezalandırıcı tutumlar" kavramının literatürümüze kazandırılması hedeflenmiştir.

Cezalandırıcı tutumları inceleyen farklı araştırmalar dikkat çekmektedir.* Bu araştırmaların bir kısmı, bireyin en çok tercih ettiği cezalandırma hedefini inceler. Örneğin intikam, güçsüzlük ve caydırıcılığı destekleyen bireyler, rehabilitasyondan yana olan bireylere göre daha cezalandırıcı olarak kabul edilir. Bununla birlikte, bireylerin ölüm cezası, hapis cezası gibi belirli cezai yaptırım biçimlerini ne oranda desteklediği üzerine de araştırmalar yapılmıştır. Bu tip araştırmalar, cezalandırıcı tutumları çok yönlü ele almamakta, sadece bir veya birkaç unsur üzerinden incelemektedir.²

Cezalandırıcı tutuma etki eden faktörleri ölçmek için pek çok çalışma yapılmıştır. Bunlar arasında en bilineni, Max Planck Enstitüsü araştırmacılarından Kury ve ark.na aittir. Kury ve ark., cezalandırma tutumuna etki eden faktörlerin belirlenmesi için "soğan modeli" önermişlerdir. Bu modele göre çekirdekte, bireysel cezalandırma tutumu yer alır. İçten dışa doğru demografik özellikler, sosyal çevre, kültürel etkileşim, yargı sistemine ait faktörler, din, politik söylemler, medyadaki sosyal içerikli tartışmalar, suç mağduriyeti gibi faktörler toplumun cezalandırıcı tutumuna etki eden unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.³

Cezalandırıcı tutumun ölçülmesi amacıyla yapılan çalışmalarda çeşitli değişkenler kullanılmıştır. Birçok çalışma cezalandırıcı tutumu, idam cezası üzerinden ele almıştır.^{4,5} Bununla birlikte bazı araştırmacılar, idam cezasının yanında başkaca bağımlı değişkenler kullanarak, daha iyi sonuçlar almayı hedeflemiştir.^{6,7} Bazı çalışmalarda ise idam cezası, anket çalışmasının bir ögesi olarak yer almıştır.⁸⁻¹⁰

Cezalandırma kavramının farklı şekillerde ele alınması, çalışmaların yapıldığı bölgelerin farklı olması ve buna bağlı olarak katılımcıların, kültürel farklılıklarının bulunması bulgulara etki etmektedir. Bununla birlikte çalışmalar, cezalandırıcı tutumu etkileyen faktörler arasında en çok cinsiyet, yaş, ırk, eğitim, politik ideolojiler, din ve yaşanmış mağduriyet faktörleri üzerinde durmaktadır.²

Cinsiyet farklılıkları üzerine yapılan çalışmalarda, cinsiyet ve cezalandırma arasındaki ilişki kesinlik kazanmamıştır.¹¹ Applegate, Cullen ve Fisher, 1.000 katılımcı ile gerçekleştirdikleri çalışmada, kadın ve erkeklerin birbirlerinden zıt tutumlara eğilimli olduklarını ortaya koymuştur. Çalışma, aynı zamanda erkeklerin cezalandırma politikasını desteklerken, kadınların tedavi ve rehabilitasyonu savunduklarına dikkat çekmiştir.⁷ Gault ve Sabini, yaptıkları çalışmada kadınların, erkeklere oranla daha az cezalandırıcı bir tutum sergilediklerini görmüştür. Bunun sebebi olarak, cinsiyetler arası farkın, kadın ve erkeğin benzer durumlara verdikleri farklı duygusal tepkilerden kaynaklanabileceğini savunmuşlardır.¹² Bu çalışmalardan farklı olarak Tsoudis, ana dalı ceza adaleti olan 99 katılımcı ve ana dalı ceza adaleti olmayan 101 katılımcı ile yaptığı çalışmada, cezalandırıcı tutum farklılıklarını

* Windzio ve ark.nın cezalandırıcı tutumları; insanların uzlaştırıcı veya telafi edici çözümlerden ziyade suçluya, cezalandırıcı adaleti dayatma eğilimi olarak tanımlamaktadır.¹ Adriaenssen ve Aertsen ise cezalandırıcı tutumun çok boyutlu olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre cezalandırıcı tutumlar; cezalandırma hedefleri, belirli cezai yaptırım türleri, cezai yaptırımların yoğunluğu ve belirli ceza politikalarına yönelik tutumların bütünüdür.

incelerken kadınların, erkeklere oranla daha cezalandırıcı bir tutum içinde oldukları sonucuna ulaşmıştır.¹⁰ Nitekim yapılan kimi çalışmalar, kadınların erkeklerden daha cezalandırıcı bir tutum sergilediğini gösterirken, kimi çalışmalar erkeklerin kadınlara oranla daha cezalandırıcı bir tutum içinde olduğunu ortaya koymuştur. Birtakım çalışmalar ise cinsiyetin cezalandırıcı tutum üzerinde etkili olduğunu, ancak bu etkinin anlamlı bir farklılık ortaya koymadığını göstermiştir.²

Yapılan birçok araştırma, yaş ile cezalandırıcı tutum arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Yaşlıların, gençlere oranla daha cezalandırıcı bir tutum sergiledikleri görülmüştür.^{13,14}

Cezalandırıcı tutum üzerine yapılan çalışmalarda eğitimin önemli bir değişken olduğu görülmektedir. Nitekim bu alanda elde edilen bulgular, oldukça tutarlıdır. Yapılan çalışmalar, eğitim düzeyi arttıkça daha az cezalandırıcı bir tutum sergilendiğini ortaya koymaktadır. Bu da 2 değişken arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir.^{6,8,15} Bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını gösteren bazı çalışmalar da vardır.^{5,13} Bazı çalışmalar, öğrencilere yönelik gerçekleştirilmiştir.¹⁶⁻¹⁸ Bu çalışmalardan bir kısmı farklı alanda eğitim gören öğrencilerin cezalandırıcı tutumları arasındaki farkı incelerken, bir kısmı da aynı alanda eğitim gören farklı sınıf düzeyindeki öğrencilerin cezalandırıcı tutumları arasındaki farkı incelemiştir. Mackey ve Courtright, yaptıkları çalışmada son sınıf öğrencilerinin, ilk sınıf öğrencilerine göre daha az cezalandırıcı bir tutum sergilediklerini ortaya koymuştur. Bu da cezalandırıcı tutum ile sınıf düzeyi arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir.⁹ Farnworth ve ark.nın yaptığı çalışmada da benzer sonuçlar alınmış, son sınıf öğrencilerinin ilk sınıf öğrencilerine göre daha az cezalandırıcı bir tutum sergiledikleri görülmüştür.¹⁹

Yapılan araştırmalar, hukuk eğitimi almış kişilerin cezalandırıcı tutumlarının, hukuk eğitimi almamış kişilere oranla daha yumuşak olduğunu göstermiştir. Buna paralel olarak hukuk eğitimine yeni başlayanların, sert bir cezalandırıcı tutum içinde olduğu ve hukuk eğitimini tamamladıklarında daha yumuşak bir cezalandırıcı tutum sergiledikleri bildirilmektedir.^{9,20} Burada daha yumuşak bir tutumla kastedilen, daha hakkaniyetli bir tutumdur.

Türkiye’de, 2019 yılı itibarıyla 26’sı İstanbul’da olmak üzere, 132 üniversitenin hukuk fakültesi bulunmaktadır. Hukuk lisans programları 4 yıllıktır. Dersler, yıllık veya dönemlik olarak üniversitelere göre değişiklik gösterebilmektedir. Her hukuk fakültesinde okutulan zorunlu dersler dışında, üniversiteler arasında farklılık gösteren seçmeli dersler vardır. Seçmeli ders sayısı oldukça azdır ve dönemlik olarak okutulmakta ve dersler teorik olarak anlatılmaktadır.²¹ Ayrıca pratik çalışmalar düzenlenerek öğrencilerin, öğrenmiş oldukları bilgileri somut olaylar üzerinde uygulayabilmeleri hedeflenmektedir.²² Hukuk lisans eğitimi boyunca, öğrencilerin staj yapma zorunluluğu bulunmamakta ve öğrencilerin mezun olabilmek için bitirme tezi hazırlamaları gerekmemektedir.

Hukuk fakültesinden mezun olan kişiler, tercihlerine göre ve gereklilikleri sağlamak kaydı ile avukatlık, hâkimlik, savcılık ve noterlik mesleğini seçebilmektedirler. Hâkim veya savcı olmak isteyen kişilerin, yazılı sınav ve sonrasında yapılacak olan mülakatta başarılı olmaları gerekmektedir. Yazılı sınav ve mülakatta başarılı bulunan hâkim ve savcı adaylarının, mesleğe başlamadan önce staj yapmaları gerekmektedir.²² Noter olmak isteyen kişiler ise herhangi bir sınava tabi tutulmaksızın, Noterlik Kanunu gereğince 1 yıllık staj süresini başarı ile tamamlamalıdır.²¹

Avukatlık mesleğinin icrası için 1 yıllık avukatlık stajının tamamlanması gerekmektedir. Avukatlık Yasası’na göre avukatlık stajı ilk 6 ay mahkemelerde, 2. 6 ay en az 5 yıllık mesleki kıdemi olan bir avukat yanında yapılır. İstanbul Barosuna bağlı stajyer avukatların, stajlarını tamamlayabilmesi için İstanbul Barosu Staj Eğitim Merkezinde eğitim alma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu eğitim, avukatlık hukuku ve yargılama usulleri hakkında dersler, kurgusal yargılama çalışması ve adli yardım nöbetinden oluşmaktadır. Staj dönemini başarı ile tamamlayan stajyer avukat, avukatlık ruhsatnamesi almaya hak kazanmaktadır.

Bu çalışmada, 1 sınıf hukuk öğrencileri, 4. sınıf hukuk öğrencileri ve en az 5 yıl mesleki deneyimi olan avukatların cezalandırıcı tutumlarının karşılaştırılması, hukuk eğitimi ve pratiğinin cezalandırıcı tu-

tumda rolü olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Çift ayaklı yürütülen çalışmanın evreni, İstanbul'da hukuk eğitimi almakta olan 1. ve 4. sınıf öğrencileri ile hukuk eğitimini tamamlamış İstanbul'da çalışan, en az 5 yıllık mesleki deneyime sahip avukatlardır. Çalışmanın verileri, 1 Mart-30 Nisan 2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Katılımcılar, rastlantısal olarak seçilmiştir. Hukuk eğitimi alan öğrenciler açısından çalışmaya seçim kriteri; İstanbul'da bulunan devlet, vakıf veya özel bir üniversitede hukuk eğitimi alıyor olmak ve 1. sınıf veya 4. sınıf öğrencisi olmaktır. İstanbul'da çalışan avukatlar açısından çalışmaya seçim kriteri ise en az 5 yıllık mesleki deneyime sahip olmak, İstanbul Barosuna veya genel anlamda ara buluculuk listesinde İstanbul iline kayıtlı olmaktır.

Yükseköğretim Kurulu verilerine göre İstanbul'da, 26 adet üniversitenin hukuk fakültesi bulunmaktadır. Bu fakültelerde eğitim alan öğrencilerin güncel sayısı ise 28/3/2018 tarihi itibarıyla yaklaşık 30.130'dur. İstanbul Barosuna kayıtlı avukatların güncel sayısı ise 20/12/2018 tarihi itibarıyla 43.035'tir.

Örnekleme hesabı için kaynak araştırma olarak, Mackey ve Courtright tarafından üniversite öğrencilerinin cezalandırıcı tutumları hakkında yapılan yayın kullanılmıştır. Söz konusu yayında yer alan "freshman-seniors" (çalışmamız açısından öğrenci-avukat) kıyaslamasının, planlanan çalışma için uygun olduğu kabul edilmiştir. Yayında "freshman" için toplam skor 95,5, "seniors" için ise 83,3'tür. Çalışmada, 3 ana küme ve bu kümelere ait alt kümeler bulunmaktadır. Bu kümelerin, kendi içlerinde ve birbirleriyle kıyaslanabilmeleri için gerekli yeterlilikte bir örneklem sayısı hesabının yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede, kıyas kümeleri arasında 12 puanlık bir farkın gerçek kavramsal fark olabileceği kabulü ile $sd=20$ öngörülerek, %95 güven ve %80 güç ile alt kıyas kümeleri en az kırk beşer kişi olarak belirlenmiştir. Ana kıyas kümeleri içinde, bu tip alt kümelerin toplanması ile bu 3 ana kümenin yaklaşık yüz elliser kişi içermesi tüm temel kıyaslamalar için uygun bulunmuştur.

Belirlenen süreler içinde toplam 436 katılımcıya ulaşılmış olup, bu katılımcılar hukuk fakültesi 1. sınıf öğrencisi (n=105), 4. sınıf öğrencisi (n=139) ve en az 5 yıllık mesleki deneyime sahip (n=192) avukatlardan oluşmaktadır. Birinci sınıf hukuk öğrencilerinden 8 katılımcı, belirlenen yaş aralığının dışında kalması nedeniyle avukatlardan 16 katılımcı ise en az 5 yıllık mesleki deneyim şartını sağlayamadığı gerekçesiyle veriler arasından çıkartılmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler, tüm katılımcılara yönelik hazırlanan sosyodemografik form, cezalandırıcı tutum ölçeği ve avukat katılımcılar için hazırlanmış bilgi formu ile toplanmıştır.

Sosyodemografik bilgi formu, tüm katılımcılar için ortak olarak hazırlanmıştır. Söz konusu form, araştırmanın bağımlı değişkenleri üzerinde etkili olabilecek bilgilere ilişkin 9 sorudan oluşmaktadır. Bu formda katılımcılara; cinsiyet, yaş, medeni durum, sınıfı, hiç suç mağduriyeti yaşayıp yaşamadığı, bir yakınının suç mağduriyeti yaşayıp yaşamadığı, suç mağduriyeti yaşamaktan korkup korkmadığı, aile üyelerinden adli ceza alan olup olmadığı ve mevcut yargılama sistemini adil bulup bulmadığı sorulmuştur.

Avukatlara yönelik bilgi formu, araştırmanın bağımlı değişkenleri üzerinde etkili olabilecek eğitim durumu ve mesleki deneyime ilişkin 10 sorudan oluşmaktadır. Mesleki deneyime ilişkin bölümde katılımcılara; staj harici fiilî avukatlık yaptıkları süre, sırası ile en çok çalıştıkları 3 hukuk alanı, ceza hukuku alanında hiç çalışıp çalışmadıkları, ceza hukuk alanında kaç dosyada görev aldıkları, hangi ceza hâkimliği/ceza mahkemelerinde avukat olarak görev aldıkları, ceza yargılamasının soruşturma aşamasında hangi görevleri aldıkları, ceza yargılamasının kovuşturma aşamasında hangi görevleri aldıkları, CMK sisteminde görev alıp almadıkları ve uzlaştırmacı olarak görev alıp almadıkları sorulmuştur. Bu soruların tamamı, bağımlı değişken üzerinde bir etkisi olacağı düşünüldükçe sorulmamış olup, bir kısmı sadece katılımcı kitleyi tanımlamak amacıyla yöneltilmiştir.

Katılımcılara, cezalandırıcı tutumu ölçmek amacıyla Mackey ve Courtright tarafından 2000 yılında geliştirilen 15 maddelik "cezalandırıcı tutum ölçeği" (punitiveness scale) uyarlanmak suretiyle uygulan-

mıştır (Cronbach alfa=0,85). Söz konusu ölçek, cezalandırıcı tutumlardaki eğilimi saptayacak tekil form niteliğindedir. Ölçekteki maddeler vizüel analog skala ile değerlendirilmiştir. Ölçekten alınan toplam puan, ölçek ortalamasının altında kalıyor ise katılımcı daha az cezalandırıcı olarak değerlendirilirken, ölçekten alınan toplam puan ölçek puanının üzerinde kalıyor ise katılımcı daha cezalandırıcı olarak kabul edilmektedir. Cezalandırıcı tutum ölçeğindeki maddelerin kullanılması için ölçek geliştiricisinden izin alınmıştır. Cezalandırıcı tutum ölçeğindeki maddelerin, doğru şekilde kullanılabilmesi için çevirisi ve ters çevirisi yapılmıştır. Türkçe hâle getirilen cezalandırıcı tutum ölçeği ile 30 kişi üzerinde pilot çalışma gerçekleştirilmiştir (Cronbach alfa=0,867). Yapılan analizler sonucu bu ölçüm aracının, Türkçe olarak anlaşıldığı ve cezalandırıcı tutumu ölçümleyebildiği sonucuna ulaşılmıştır. Kullanılan ölçek 15 ifadeden oluşmaktadır ve katılımcıların tutumlarının belirlenmesi amaçlandığından, 10'lu Likert tipi derecelendirilmiştir.

Veri toplama araçları öğrencilere elden dağıtılmıştır. Avukatlara ise çevrim içi olarak uygulanmıştır. Çevrim içi uygulama için Google Formlar kullanılmış olup, anket formunun başına bilgilendirilmiş onam formu konulmuştur. Bu şekilde çevrim içi alana aktarılan veri toplama araçları, link olarak e-posta yoluyla paylaşılarak, gerekli örneklem sayısına ulaşılmıştır.

Elde edilen veriler analiz edilirken, sürekli (nicel) değişkenlerin tanımlayıcı değerlendirmelerinde; aritmetik ortalama, standart sapma, minimum, maksimum değerler, kesikli (nitel) değerlerinkinde ise oranlar-yüzdeler kullanılmıştır. Çift değişkenli kıyaslamalarda önce verilerin "normal dağılıma uygunluğu" Shapiro-Wilk testi ile değerlendirilmiştir. Uygun 2'li kıyaslamalar, Student t-testi ile normal dağılım sorunu olanlar, nonparametrik Mann-Whitney U testi ile gerçekleştirilmiştir. İki'den fazla kümenin kıyaslandığı durumlarda ANOVA kullanılmıştır. Aynı anda bir nicel sonucu, birden fazla nitelik ve niceliğin etkilenmesi konu edildiğinde, çok yönlü ANOVA-ANCOVA kullanılmıştır. Anlamlılık bulunması durumunda varyansların eş düzeyli olmasına bağlı olarak, Tukey b veya Games-Howell post hoc çözümleri gerçekleştirilmiştir. Nitel değişkenlerin çapraz tablolardaki

yargılamaları, tablodaki göz sayısına ve "beklenen değerlerin" durumuna göre Pearson ki-kare veya Fisher kesin olasılık testi ile yapılmıştır. İki değişkenli bağıntı çözümlerinde Pearson bağıntı katsayısı "r" veya Spearman -r kullanılmıştır. Çok değişkenli lineer çözümler için 2 (dikotom)'li nitelikler de denkleme katılmış ve backward -geriye yönelik- yargılamalar gerçekleştirilmiştir. Anlamlılık sınırı $p < 0,05$ ön kabulüne rağmen yakın yüksek değerlerde ($0,05 < p < 0,10$) eğilimin yönüne doğru açıklamalarda da bulunulmuştur. Değerlendirmeler, SPSS istatistiksel çözümler yazılımı V-18 ile gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan 1. sınıf öğrencilerinin cinsiyet dağılımına bakıldığında, katılımcıların 43 (%44,3)'ünün erkek, 54 (%55,7)'ünün kadın olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, her 2 cinsiyette de 18-22 yaş aralığındadır. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında, sadece bir erkeğin evli olduğu, diğer katılımcıların ise bekâr olduğu görülmektedir. Birinci sınıf öğrencilerinden 22 (%22,7) öğrencinin kendisinin suç mağduriyeti yaşadığı, 50 (%51,5) öğrencinin ise bir yakınının suç mağduriyeti yaşadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların 60'ının (%61,9) suç mağduriyeti yaşamaktan korktuğu görülmektedir. Katılımcıların 14 (%14,4)'ü, aile üyeleri arasında adli ceza alan kişiler olduğunu bildirmektedir. Katılımcıların 89 (%91,8)'u da mevcut yargılama sistemini adil bulmamaktadır.

Araştırmada kullanılan ölçeğin toplam skoru değerlendirildiğinde, erkek öğrencilerin toplam skor düzeyi ile kadın öğrencilerin toplam skor düzeyi arasında erkeklerin, daha cezalandırıcı bir tutum sergiledikleri yönünde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=0,024$) (Tablo 1). Aile üyeleri arasında ceza alanların, almanlara oranla daha cezalandırıcı bir tutum sergiledikleri yönünde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=0,023$) (Tablo 2). Mevcut yargılama sistemini adil bulanların, adil bulmayanlara oranla daha cezalandırıcı bir tutum sergiledikleri yönünde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=0,023$) (Tablo 3).

Araştırmaya katılan 4. sınıf öğrencilerinin cinsiyet dağılımına bakıldığında, katılımcıların 52 (%37,4)'sinin erkek, 87 (%62,6)'sinin kadın olduğu

TABLO 1: Birinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetlere göre toplam skora ilişkin analiz sonuçları.

		n	Ortalama	SS	Ss Hata Ortalama
Toplam skor	Erkek	43	81,49	21,247	3,240
	Kadın	54	71,41	17,592	2,394

TABLO 2: Birinci sınıf öğrencileri bakımından aile üyelerinden adli ceza almanın toplam skor düzeyine etkisi.

	n	Ortalama	SS	SS Hata Ortalama
Hayır	83	73,64	17,507	1,922
Evet	14	89,14	27,433	7,332

TABLO 3: Birinci sınıf öğrencileri bakımından mevcut yargılama sistemini adil bulmanın toplam skor düzeyine etkisi.

	n	Ortalama	SS	SS Hata Ortalama
Hayır	89	74,46	19,697	2,088
Evet	8	91,63	14,599	5,161

anlaşılmaktadır. Katılımcılar, 20-30 yaş aralığındadır. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında sadece 1 kadının evli olduğu, diğer katılımcıların ise bekâr olduğu görülmektedir. Dördüncü sınıf öğrencilerinden, 39 (%28,1) öğrencinin kendisinin suç mağduriyeti yaşadığı, 73 (%52,5) öğrencinin ise bir yakınının suç mağduriyeti yaşadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların 107 (%77)'sinin, suç mağduriyeti yaşamaktan korktuğu görülmektedir. Katılımcıların 26 (%18,7)'si, aile üyeleri arasında adli ceza alan kişiler olduğunu bildirmektedir. Katılımcıların 126 (%90,6)'sı da mevcut yargılama sistemini adil bulmamaktadır.

Araştırmada kullanılan ölçeğin toplam skoru cinsiyet bakımından değerlendirildiğinde, erkekler öğrencilerin toplam skor düzeyi ile kadın öğrencilerin toplam skor düzeyi arasında erkeklerin daha cezalandırıcı bir tutum sergiledikleri yönünde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=0,002$) (Tablo 4).

Toplam skoru etkileyebilecek parametreler backward eliminasyon sistemi ile elenerek, bu parametrelerin toplam skor üzerindeki gerçek etkisi araştırılmıştır. Başlangıçta; sınıf, cinsiyet, yaş, medeni durum, yaşanmış suç mağduriyeti, yakınının suç mağduriyeti yaşamaması, suç mağduriyeti yaşama korkusu, aile üyelerinden adli ceza alan, mevcut yargı-

lama sistemini adil bulma değişkenleri ile başlayan regresyon denklemini sorgulamamız, 7. model önerisinde $r=0,348$ ve tek başlarına etkin olabilecek 3 değişken ile sonlanmıştır. Model önerisine göre 4. sınıf öğrencisi olmanın ($B=-8,793$ $\beta=-0,189$ $p=0,002$), kadın olmanın ($B=-11,371$ $\beta=-0,244$ $p=0,000$) ve mevcut yargılama sistemini adil bulmanın ($B=9,028$ $\beta=0,113$ $p=0,71$) toplam skor üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Toplam skurun bilindiği durumlarda bu parametreler kullanılarak, %12 ($r=0,348$ $p<0,10$) ihtimalle cezalandırıcı tutum formu maddeleri kullanılmadan kişinin toplam skorunun tahmin edilebileceği ortaya çıkmıştır.

Toplam skor=81,46-8,793x(4. sınıf öğrencisi olmak)-11,371x(kadın olmak)+9,028x(mevcut yargılama sistemini adil bulmak)

Araştırmaya katılan avukatların cinsiyet dağılımına bakıldığında, katılımcıların 96 (%54,5)'sinin erkek, 80 (%45,5)'inin kadın olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, 28-73 yaş aralığındadır. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında, 35 (%19,9)'inin bekâr, 118 (%67)'inin evli, 20 (%11,4)'sinin boşanmış, 3 (%1,7)'ünün ise eşinden ayrı yaşadığı görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında, 108 (%61,4)'inin lisans mezunu, 17 (%9,7)'sinin yüksek lisans öğrencisi, 36 (%20,5)'sinin yüksek lisans mezunu, 10 (%5,7)'unun

TABLO 4: Dördüncü sınıf öğrencilerinin cinsiyetlere göre toplam skora ilişkin analiz sonuçları.

		n	Ortalama	SS	SS Hata Ortalama
Toplam skor	Erkek	52	74,90	24,043	3,334
	Kadın	87	61,31	22,775	2,442

doktora öğrencisi, 5 (%2,8)'inin ise doktora mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan avukatların, staj hariç avukatlık yaptıkları süre erkeklerde 9-25 yıl, kadınlarda 6-23 yıldır. Katılımcıların 7 (%4)'ünün ceza hukuku alanında hiç çalışmadığı, 77 (%43,8)'inin ise ağırlıklı olarak ceza hukuku alanında çalıştığı görülmektedir. Avukatların aldıkları ceza dosyası sayısına bakıldığında, katılımcıların 33 (%18,8)'ünün 50-100 adet ceza dosyasında, 59 (%33,5)'unun ise 101 ve üzeri ceza dosyasında görev aldığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların 89 (%50,6)'u CMK sisteminde zorunlu müdafii olarak görev almaktadır. Uzlaştırmacı olarak görev alan 34 avukat ise katılımcıların %19,3'ünü oluşturmaktadır.

Araştırmada kullanılan ölçeğin toplam skoru; cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, ceza hukuku alanında çalışma, ceza hukuku alanında alınan dosya sayısı, CMK sisteminde görev alma bakımından değerlendirildiğinde, toplam skor düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Toplam skor, yaş bakımından değerlendirildiğinde sınırda bir anlamlılık gözlenmektedir. Post hoc testleri 35-44 yaş grubunun, +55 yaş grubuna oranla daha cezalandırıcı bir tutum sergilediği yönünde anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır (p=0,027).

Araştırmaya katılan avukatların, 106 (%60,2)'sının kendisinin suç mağduriyeti yaşadığı, 128 (%72,7)'inin ise bir yakınının suç mağduriyeti yaşadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların, 130 (%73,9)'unun suç mağduriyeti yaşamaktan korktuğu görülmektedir. Katılımcıların 20 (%11,4)'si aile üyeleri arasında adli ceza alan kişiler olduğunu bildir-

mektedir. Katılımcıların 168 (%95,5)'i mevcut yargılama sistemini adil bulmamaktadır. Mevcut yargılama sistemini adil bulanların, adil bulmayanlara oranla daha cezalandırıcı bir tutum sergiledikleri yönünde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p=0,013) (Tablo 5).

Toplam skoru etkileyebilecek parametreler backward eliminasyon sistemi ile elenerek, bu parametrelerin toplam skor üzerindeki gerçek etkisi araştırılmıştır. Başlangıçta, CMK sisteminde görev alma, eğitim durumu, medeni durum, uzlaştırmacı olarak görev alma, ceza hukuku alanında çalışmış olma ve yaş değişkenleri ile başlayan regresyon denklemi sorgulaması, 6. model önerisinde uzlaştırmacı olarak görev alma değişkeni (B=-8,340 β =-0,130) için p=0,086 değeri ile son bulmuştur. p>0,05 olmasına rağmen uzlaştırmacı olarak görev alma değişkeninin, toplam skoru düşürmede etkisi olabileceği görülmüştür. Toplam skoru etkileyebilecek başka parametrelerle yeni bir backward eliminasyonu yapılmıştır. Başlangıçta; mevcut yargılama sistemini adil bulma, staj harici fiil avukatlık yapılan süre, suç mağduriyeti yaşama, bir yakınının suç mağduriyeti yaşaması, suç mağduriyeti yaşamaktan korkma, aile üyelerinden adli ceza alma ve cinsiyet değişkenleri ile başlayan regresyon denklemi sorgulaması 3. model önerisinde tek başlarına etkin olabilecek 5 değişken ile sonlanmıştır. Bu değişkenler; staj harici fiil avukatlık yapılan süre (B=-0,422 β =-0,135 p=0,069), kadın olmak (B=-7,398 β =-0,145 p=0,054), bir yakınının suç mağduriyeti yaşaması (B=-8,313 β =-0,146 p=0,047), aile üyelerinden adli ceza alma (B=-11,729 β =-0,147 p=0,47), mevcut yargılama sistemini adil bulmadır (B=24,064 β =0,198 p=0,009).

TABLO 5: Avukatlar bakımından mevcut yargılama sistemini adil bulmanın toplam skor düzeyine etkisi.

	n	Ortalama	SS	SS Hata Ortalama
Hayır	168	70,7679	25,11816	1,93791
Evet	8	94,5000	22,05189	7,79652

Bu 2 yaklaşımda elde edilen ve toplam skor üzerinde etkili olduğu görülen özellikler bir araya getirilerek, yeni bir regresyon denklemi elde edilmeye çalışılmıştır. Başlangıçta; cinsiyet, staj harici fiilî avukatlık yapılan süre, uzlaştırmacı olarak görev alma, bir yakınının suç mağduriyeti yaşaması, mevcut yargılama sistemini adil bulma ve aile üyelerinden adli ceza alma değişkenleri ile başlayan regresyon denklemi sorgulaması 2. model önerisinde tek başlarına etkin olabilecek 5 değişken ile sonlanmıştır. Uzlaştırmacı olmanın, etkin bir parametre olmadığı anlaşılmıştır.

Model önerisine göre kadın olmanın, staj harici fiilî avukatlık süresinin, yakınının suç mağduriyeti yaşamasının, aile üyelerinden adli ceza alan olmasının, mevcut yargılama sistemini adil bulmanın toplam skor üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Toplam skoru bilindiği durumlarda bu parametreler kullanılarak, %11,5 ($r=0,339$ $p<0,10$) ihtimalle cezalandırıcı tutum formu maddeleri kullanılmadan, kişinin toplam skorunun tahmin edilebileceği ortaya çıkmıştır.

Toplam skor=88,18-7,39x(kadın olmak)-0,422x(staj harici fiilî avukatlık süresi)-8,31x(yakınının suç mağduriyeti yaşaması)-11,72x(aile üyelerinden ceza almış olan)+24,06x(mevcut yargılama sistemini adil bulmak)

Araştırmaya katılan 1. sınıf öğrencilerinin toplam skor düzeyi ile 4. sınıf öğrencilerinin toplam skor düzeyi karşılaştırıldığında, 1 sınıf öğrencilerinin, 4. sınıf öğrencilerine oranla daha cezalandırıcı bir tutum sergiledikleri yönünde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=0,003$). Avukatların toplam skor düzeyi ile 1. sınıf öğrencileri toplam skor düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte, avukatların toplam skor düzeyi ile 4. sınıf öğrencileri toplam skor düzeyi arasında sınırda bir anlamsızlık gözlenmiştir ($p=0,054$) (Tablo 6).

TARTIŞMA

Hukuk eğitiminin cezalandırıcı tutumda rolü, cezalandırıcı tutum ölçeğinde elde edilen toplam skor düzeyleri üzerinden ele alınacaktır. İlk olarak 1. sınıf öğrencileri ile 4. sınıf öğrencileri arasındaki cezalandırıcı tutumda hukuk eğitiminin rolü değerlendirilecektir. Birinci sınıf öğrencileri, hukuka giriş eğitimleri almış, ceza hukuku alanında henüz eğitim almayan öğrencilerden oluşmaktadır. Dördüncü sınıf öğrencileri ise aldıkları hukuk eğitimi ile hukuk nosyonu kazanmış, sebep-sonuç ilişkisi kurabilen ve cezalandırma ölçütlerini bilen öğrencilerden oluşmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken konu, eğitim sistemimizin teorik bilgiye yönelik olduğu gerçeğidir. Birinci sınıf ve 4. sınıf öğrencileri arasındaki hukuk eğitimi, uygulamadaki hukuki sorunlar ve bunlara karşı geliştirilecek çözümler kapsamında, öğrencilerin yeterli bilgiye sahip olmadıkları göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.

Çalışma sonucu elde edilen bulgular, 1. sınıf öğrencileri ile 4. sınıf öğrencileri arasında hukuk eğitiminin cezalandırıcı tutuma etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Hukuk eğitiminin başında olan birinin, ceza popülizminden etkilenmiş bir cezalandırıcı tutumu olduğu söylenebilir. Zira hukuk hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan kişiler, kendi mağduriyetleri, korkuları, sosyal çevre faktörü ve medya kuruluşları tarafından kendisine sunulan düzeni doğru kabul etmekte ve cezalandırıcı tutumunu bu yönde şekillendirebilmektedir. Oysa 4. sınıf öğrencilerinin, yine mağduriyetleri ve korkuları, sosyal çevre ve medya faktörleri çevresinde cezalandırıcı tutumlarını şekillendirebilme imkânları varken, almış oldukları hukuk eğitiminin onları cezalandırıcı tutum sergilerken ceza popülizminden uzaklaştırdığı kabul edilebilir. Bu da sosyal çevre ve medya faktörüne

TABLO 6: Birinci sınıf öğrencileri, 4. sınıf öğrencileri ve avukatların toplam skor analizi.

	n	Ortalama	SS	Minimum	Maksimum
1. sınıf	97	75,88	19,842	30	118
4. sınıf	139	66,40	24,092	15	120
Avukatlar	176	71,85	25,419	10	135

karşı geliştirilen bilinçli tutumdan kaynaklanabilmektedir.

Çalışmaya kaynaklık eden Mackey ve Court-right'ın yaptıkları çalışmada 1. sınıf ceza adaleti öğrencilerinin, 4. sınıf ceza adaleti öğrencilerine oranla daha cezalandırıcı bir tutum sergilediklerini ortaya koymuştur.⁹ Bununla birlikte Falco, doktora tezinde 1. sınıf kriminoloji öğrencilerinin, 4. sınıf kriminoloji öğrencilerine oranla daha cezalandırıcı bir tutum içinde olduklarını saptamıştır. Yaptığımız çalışma da bu sonuçlara paralellik göstermiştir.

Öğrencilerin cezalandırıcı tutumları değerlendirilirken, cinsiyetin de bu tutum üzerinde etkili olduğu anlaşılmıştır. Çalışmanın bulguları, Tsoudis'in çalışmasının ortaya koyduğu sonuçların aksine tıpkı Gault ve Sabini ile Applegate ve ark.nın çalışmalarını destekler şekilde, kadınların erkeklere oranla daha az cezalandırıcı bir tutum içinde olduklarını göstermiştir.^{7,10,12} Ancak avukatların cezalandırıcı tutumları değerlendirildiğinde cinsiyetin, öğrencilerin tutumları üzerindeki etkiye sahip olmadığı anlaşılmıştır. Bu sonuç, cinsiyetin cezalandırıcı tutum üzerinde kesin bir etkisi olmayacağını ileri süren çalışmaları desteklemektedir.²

Avukatlar ile öğrenci gruplarının, cezalandırıcı tutumları arasında hukuk eğitiminin rolü değerlendirilirken avukat grubu, her bir öğrenci grubu ile ayrı ayrı değerlendirilecektir. Birinci sınıf öğrencileri ile avukatların cezalandırıcı tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak elde edilen bulgular, avukatların 1. sınıf öğrencilerine oranla daha az cezalandırıcı bir tutum sergileme eğilim içinde olduklarını göstermektedir. Dördüncü sınıf öğrencileri ile avukatların cezalandırıcı tutumları arasında sınırdan bir anlamsızlık gözlenmiştir. Avukatlar, 4. sınıf öğrencileri ile aynı hukuk eğitimini aldıkları hâlde, onların 4. sınıf öğrencilerine oranla daha cezalandırıcı bir tutum sergilemesi, uygulamada karşılaştıkları sorunlar, teorik bilgiler ile uygulamanın her zaman örtüşmemesi, adli merci personeli ile iletişim kurmada yaşanan sıkıntılar ile açıklanabilir. Bunlar, hukuk uygulamasında karşılaşılan gerçek koşullardır. Bu sonuç, teorik hukuk eğitimi ile cezalandırıcı tutum arasında negatif, avukatlık pratiği (mesleki deneyim) ile cezalandırıcı tutum arasında pozitif bir ilişki olduğunu düşündürmektedir.

Çalışmada yer alan 3 katılımcı grup bir arada ele alındığında, cezalandırıcı tutumun en yüksek seviyede izlediği grup, 1. sınıf öğrencileridir. Teorik hukuk eğitimi alındıktan sonra cezalandırıcı tutumda ciddi bir düşüş yaşanmaktadır. Avukatların uygulama içinde yer alma süresi arttıkça, cezalandırıcı tutumlarında da artış gözlemlenmektedir. Bu artış, 35-44 yaş grubunda en üst seviyesine ulaşmakta ve sonrasında tekrar düşüş yaşanmaktadır. Bu sonuç, yaşlıların gençlere oranla daha cezalandırıcı bir tutum sergilediğini gösteren çalışmalarla avukatlar açısından belli bir yaş grubuna kadar paralellik göstermekle birlikte, hukuk öğrencileri de göz önüne alındığında, yaşın cezalandırıcı tutum üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı ortaya çıkmaktadır.^{13,14,23}

Eğitimin cezalandırıcı tutum üzerine etkisini araştırdığımız bu çalışmada elde ettiğimiz bulgular, alanda yapılmış diğer çalışmalarla paralellik göstermekle beraber, hukuk eğitimi tamamlandıktan sonra mesleki tecrübe kazanan avukatların cezalandırıcı tutumlarının arttığı yönündeki sonuç oldukça ilginçtir. Araştırmamıza katılan avukatlar bakımından aldığımız tek kriter, en az 5 yıldır meslekte çalışıyor olmalarıdır. Bunun dışındaki değişkenler araştırılmamıştır. İş yükü, mesleki tatmin, gelir durumu, meslek içi eğitimler, ara buluculuk-uzlaştırma gibi alternatif çözüm yollarında görev alıp almaması gibi değişkenlere bakılarak, avukatlardaki cezalandırıcı tutumun artış nedenleri araştırılabilir. Avukatların, cezalandırıcı tutumlarının daha iyi ortaya konabilmesi için hukuk alanında çalışan hâkim, savcı ve adliye personeli ile de benzer çalışmalar yürütülmelidir.

Çalışmada, eğitim dışı kişisel deneyimler kısıtlı bir şekilde araştırılmıştır. Suç korkusu, yaşanmış suç mağduriyeti gibi kişisel deneyimlerin cezalandırıcı tutuma etkileri daha detaylı araştırılarak, kriminoloji ve penoloji alanında çalışmalar yapılmalıdır. Böylece bireylerin, cezalandırıcı tutumlarının nasıl şekillendiği daha açık bir şekilde ortaya konacaktır.

Çalışmada, hukuk eğitiminin niteliği sorgulanmamıştır. Değerlendirmeler, mevcut hukuk eğitimi üzerinden yapılmıştır. Mevcut hukuk eğitimi düzeyinde farklı seviyelerdeki katılımcıların cezalandırıcı tutumlarında, bu eğitimin farklı evrelerin olumlu/olumsuz etkisi olup olmadığı araştırılmıştır.

İleride yapılacak çalışmalarda mevcut hukuk eğitiminin niteliği de sorgulanarak, çok daha verimli sonuçlar ve buna bağlı olarak daha verimli öneriler ortaya konabilecektir.

SONUÇ

Yapılan çalışma göstermektedir ki hukuk eğitimi yeni başlayan ve eğitiminin ilk yılında ceza hukuku alanında eğitim almamış öğrenciler, katılımcılar arasındaki en cezalandırıcı tutumu sergilemektedir. Bununla beraber, hukuk eğitimi bitirmeye yakın olan 4. sınıf hukuk öğrencileri aldıkları teorik hukuk eğitimi sonrasında, katılımcılar arasında en hakkaniyetli tutumu sergilemektedir. Alanda mesleki deneyimi olan avukatların ise hukuk eğitiminin başında ve sonunda olan öğrenciler arasında bir tutum sergiledikleri anlaşılmıştır. Bu da göstermektedir ki avukatların, cezalandırıcı tutumlarını etkileyen veya bu tutumların da değişikliklere neden olan başkaca faktörler mevcuttur. Bu bakımdan mesleki deneyim sırasında yaşananların, avukatların cezalandırıcı tutumları üzerindeki etkisi ayrıca araştırılmalıdır. Bununla birlikte her 3 grup beraber değerlendirildiğinde, teorik hukuk eğitiminin katılımcıları daha hakkaniyetli kıldığı ortaya konmuştur.

Alanyazında bulunan çalışmalarla paralel sonuçlara ulaştığımız bu araştırma, özellikle hukuk eğitiminin cezalandırıcı tutum üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Bilindiği üzere, niteliği ve getirdiği yaptırımların ağırlığı nedeniyle insan hak ve özgürlüklerine en fazla müdahale, ceza hukuku alanından kaynaklanmaktadır. Bu müdahale-

nin, sosyokültürel kesimlerin evrensel ilkelere aykırı olarak sürdürdükleri “töre” ya da “gelenek”lere göre değil, kusurluluk, eylemin toplumda ve/veya mağdurda oluşturduğu zarar, kınanabilirlik, cezanın belirlenmesinde gereklilik ve orantılılık gibi evrensel hukuk normlarına göre oluşturulabilmesi için hukuk eğitiminin önemli ve gerekli olduğu, kısmen de olsa çalışmamızla ortaya konulmuştur. Alanda benzer çalışmalar yapılarak, özellikle teorik eğitimler sonrası kazanılan mesleki deneyimlerin, cezalandırıcı tutuma ne şekilde etki ettiği de ortaya konulmalıdır.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Damla Zaimoğlu; **Tasarım:** Damla Zaimoğlu, Yusuf Tunç Demircan; **Denetleme/Danışmanlık:** Yusuf Tunç Demircan; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Damla Zaimoğlu; **Analiz ve/veya Yorum:** Damla Zaimoğlu; **Kaynak Taraması:** Damla Zaimoğlu; **Makalenin Yazımı:** Damla Zaimoğlu, Yusuf Tunç Demircan; **Eleştirel İnceleme:** Yusuf Tunç Demircan; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Damla Zaimoğlu.

KAYNAKLAR

1. Windzio M, Simonson J, Pfeiffer C, Kleimann M. Kriminalitätswahrnehmung und Punitivität in der Bevölkerung - Welche Rolle spielen die Massenmedien? Ergebnisse der Befragungen zu Kriminalitätswahrnehmung und Strafeinstellungen 2004 und 2006. Forschungsbericht. Hannover: KFN; 2007. [\[Link\]](#)
2. Adriaenssen A, Aertsen I. Punitive attitudes: towards an operationalization to measure individual punitivity in a multidimensional way. *European Journal of Criminology*. 2015;12(1): 92-112. [\[Crossref\]](#)
3. Kury H, Kania H, Obergfell-Fuchs J. [What do we mean by punishment? Attempt at a conceptual and empirical definition]. *Kriminologisches Journal*. 2004;36:51-88. [\[Link\]](#)
4. Cochran J, Chamlin M. Can information change public opinion? Another test of the Marshall hypothesis. *Journal of Criminal Justice*. 2005;33(6):573-84. [\[Crossref\]](#)
5. Unnever JD, Cullen FT, Roberts JV. Not everyone strongly supports the death penalty: assessing weakly-held attitudes about capital punishment. *American Journal of Criminal Justice*. 2005;29(2):187-216. [\[Crossref\]](#)
6. Applegate BK, Cullen FT, Fisher BS, Vander-Ven T. Forgiveness and fundamentalism: reconsidering the relationship between correctional attitudes and religion. *Criminology*. 2000;38(3):719-53. [\[Crossref\]](#)
7. Applegate BK, Cullen FT, Fisher BS. Public views toward crime and correctional policies: is there a gender map? *Journal of Criminal Justice*. 2002;30(2):89-100. [\[Crossref\]](#)

8. Chiricos T, Welch K, Gertz M. Racial typification of crime and support for punitive measures. *Criminology*. 2004;42(2):358-90. [\[Crossref\]](#)
9. Mackey D, Courtright KE. Assessing punitiveness among college students: a comparison of criminal justice majors with other majors. *Criminal Justice Studies*. 2000;12(4):423-41. [\[Crossref\]](#)
10. Tsoudis O. Does majoring in criminal justice affect perceptions of criminal justice? *Journal of Criminal Justice Education*. 2000;11(2):225-36. [\[Crossref\]](#)
11. Gideon L, Sherman-Oren A. The role of social distress, political affiliation, and education in measuring punitive attitudes: Israel as a case study. *International Criminal Justice Review*. 2014;24(2):151-71. [\[Crossref\]](#)
12. Gault BA, Sabini J. The roles of empathy, anger, and gender in predicting attitudes toward punitive, reparative, and preventative public policies. *Cognition and Emotion*. 2000;14(4):495-520. [\[Crossref\]](#)
13. Cullen FT, Clark GA, Cullen JB, Mathers RA. Attribution, salience, and attitudes toward criminal sanctioning. *Criminal Justice and Behaviour*. 1985;12(3):305-31. [\[Crossref\]](#)
14. Jan IF, Ball JD, Walsh A. Predicting public opinion about juvenile waivers. *Criminal Justice Policy Review*. 2008;19(3):285-300. [\[Crossref\]](#)
15. Costelloe MT, Chiricos T, Buriánek J, Gertz M, Maier-Katkin D. The social correlates of punitiveness toward criminals: a comparison of the Czech Republic and Florida. *The Justice System Journal*. 2002;23(2):191-220. [\[Link\]](#)
16. Eskridge CW. A brief response to "students' views on criminal justice," by Farnworth, Longmire, and West. *Journal of Criminal Justice Education*. 1999;10(2):291-5. [\[Crossref\]](#)
17. Shelley TO, Waid CA, Dobbs RR. The influence of criminal justice major on punitive attitudes. *Journal of Criminal Justice Education*. 2011;22(4):526-45. [\[Crossref\]](#)
18. Kuh GD, Cruce TM, Shoup R, Kinzie J, Gonyea RM. Unmasking the effects of student engagement on first-year college grades and persistence. *The Journal of Higher Education*. 2008;79(5):540-63. [\[Crossref\]](#)
19. Farnworth M, Longmire DR, West VM. College students' views on criminal justice. *Journal of Criminal Justice Education*. 1998;9(1):39-57. [\[Crossref\]](#)
20. Chen G, Einat T. To punish or not to punish - that is the question: attitudes of criminology and criminal justice students in Israel toward punishment. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 2017;61(3):347-67. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
21. Karasu R. [Law education in Turkey and Germany - equivalence of diplomas]. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2016;20(1):3-26. [\[Link\]](#)
22. Uyumaz A, Erdoğan K. [Legal education and law clinic in comparative law and Turkish law]. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2015;64(2):459-506. [\[Crossref\]](#)
23. King A, Maruna S. Once a criminal, always a criminal?: 'redeemability' and the psychology of punitive public attitudes. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2009;15(1):7-24. [\[Crossref\]](#)